

Wiesław SZPAK
szpak251@wp.pl

Prezydentura Ronalda Reagana (1981–1984). Polityka gospodarcza

Streszczenie

W niniejszym artykule przedstawiono i przybliżono postać prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Reagana, który sprawował urząd od roku 1981 do 1989. Z uwagi na obszerną tematykę badawczą skupiono się głównie na I kadencji prezydenta Reagana, która przypadła od momentu objęcia przez niego urzędu 20 stycznia 1981 roku do 6 listopada 1984 roku. Szczególną uwagę zwrócono na sztandarowy program gospodarczy zwany reaganomiką. Opisano jej genezę i główne założenia. Sięgnięto do historycznych przemówień prezydenta z lat 1981–1984 w celu przeanalizowania sytuacji społeczno-gospodarczej i międzynarodowej. W dalszej części opisano niektóre opinie na temat rządów prezydenta Reagana w prasie polskiej i anglojęzycznej, aby lepiej zrozumieć ówczesną próbę reformy systemu gospodarczego w kierunku ekonomii strony podażowej – *supply-side economics*. W podsumowaniu oceniono program gospodarczy zwany reaganomiką i wyciągnięto wnioski z badanego okresu z uwzględnieniem mocnych i słabych stron prezydentury Ronalda Reagana. Do stron mocnych można zaliczyć spadek inflacji, obniżenie bezrobocia, obniżkę podatków, politykę antykomunistyczną. Po stronie słabych stron pojawiają się: ogromny deficyt budżetowy i dług publiczny, który zwiększył się trzykrotnie za jego kadencji.

Słowa kluczowe: reaganomika, ekonomia podażowa, konserwatyzm.

Wstęp

Ronald Reagan objął urząd 20 stycznia 1981 roku. Otrzymał mandat polityczny od swoich rodaków, którzy poparli jego program głębokiej reformy gospodarczej opierającej się na obniżkach podatków dochodowych dla wszystkich grup płatników, redukcji rozmiaru rządu federalnego w Waszyngtonie, zdecydowanej polityki w kierunku dominacji militarnej na świecie i zwalczaniu ideologii marksizmu-leninizmu w krajach należących do strefy wpływów Związku Radzieckiego. Reagan wygrał wybory miażdżącą przewagą głosów elektorских. Jego wynik w głosowaniu powszechnym – 43,9 mln głosów – ustępował jedynie rezulta-

towi Richarda Nixona z 1972¹. Wkrótce po tym rozpoczął się okres konserwatywnej „rewolucji Reagana”, trwający do końca jego drugiej kadencji, tj. do roku 1989. Odrzucając większość założeń państwa opiekuńczego, sięgającego lat trzydziestych XX wieku – zwłaszcza programów *New Deal* Franklina Delano Roosevelta oraz *Great Society* Lyndona Johnsona, Reagan oparł swoją politykę na trzech filarach: patriotyzmie, pomyślności i pokoju. Głównymi założeniami polityki nowego prezydenta były: zmniejszenie regulacji rządowych ograniczających wolną przedsiębiorczość, zwiększenie wydatków na obronność oraz zdecydowana konfrontacja z Moskwą w celu obalenia komunizmu.

Prezydenturę Ronalda Reagana w czasie jego pierwszej kadencji trafnie opisywał Wiktor Osiatyński. Autor przedstawił obraz Ameryki, którą odwiedził w 1975 roku, zauważając, że w USA nastąpiła zmiana na scenie politycznej. Partia Republikańska wygrała wybory w 1980 roku, gdyż w lepszy sposób uwzględniała dążenia, aspiracje i potrzeby przeciętnego obywatela². W tym czasie doszło również do reorientacji oficjalnej doktryny ekonomicznej w stronę ekonomiki podażowej, której twórcami byli Albert Mundell, Arthur Laffer oraz Jude Wanniski. Przedstawiciele tego nurtu wychodzili z założenia, że przyczyną kryzysu, w jakim od połowy lat 70. XX w. pogrążyła się gospodarka amerykańska, była interwencja państwa prowadzona zgodnie z teorią Johna M. Keynesa. Twierdzili także, że działania interwencyjne nie zdołają przezwyciężyć kryzysu, a jedynie zakłócają mechanizm rynkowy. Jedynym rozwiązaniem powinien być powrót do gospodarki rynkowej i wysokiej akumulacji, której źródłem były oszczędności³. Nowa polityka gospodarcza została nazwana „reaganomiką” i kładła nacisk na podniesienie dynamiki wzrostu gospodarczego, a nie na redystrybucję dochodu. Zakładała ona poprawę stopy życiowej Amerykanów. Jednym z założeń administracji Ronalda Reagana, jak pisze Wojciech Bieńkowski, było dążenie do ograniczenia rozmiarów budżetu federalnego i zmiany hierarchii priorytetów budżetowych oraz reforma działalności regulacyjnej rządu. Program, określany jako neo-konserwatywny, miał na celu zahamowanie wzrostu liberalnego państwa dobrobytu, ograniczenie władzy federalnej, powstrzymanie inflacji i ograniczenie podatków połączone ze wzrostem wydatków na zbrojenia⁴.

Przedmiotem badań było ukazanie przemian społeczno-gospodarczych, jakie miały miejsce w Stanach Zjednoczonych w latach 1981–1984. Analizie poddano program ożywienia gospodarczego. Zajęto się polityką gospodarczą, gdyż to sukces ekonomiczny doprowadził do zwycięstwa w rywalizacji z ZSRR. Jak uważa Andrzej Bryk

¹ *US News and World Report 1980*, s. 21–66, 90–110.

² W. Osiatyński, *Zmienia się Ameryka*, Warszawa 1982.

³ E. Kundera, *Słownik historii myśli ekonomicznej*, Kraków 2004.

⁴ W. Bieńkowski, *Polityka ekonomiczna Ronalda Reagana i jej reperkusje*, [w:] *Ronald Reagan a wyzwanie epoki*, red. A. Bryk, Kraków 2005, s. 345–354.

komunizm udało się powstrzymać, a polityka wyścigu zbrojeń – w połączeniu z gotowością Reagana do negocjacji – zmusiła Gorbaczowa do reform wewnętrznych. W odniesieniu do systemu totalitarnego reformy te mogły zakończyć się jedynie jego rozpadem, który w tym przypadku przybrał formę całkowitej, na szczęście pokojowej, implozji – możliwej dzięki zręczności Reagana i realizmowi Gorbaczowa⁵.

Pytania i metody badawcze

Przystępując do opracowania tekstu, postawiono następujące pytania badawcze: Jakie różnice i podobieństwa występują w obrazie prezydenta Reagana w *Dokumentach Prezydenckich z lat 1980–1984* oraz w prasie? Czy reaganomika była sukcesem, czy porażką prezydenta Reagana? Jakie zalety i wady można dostrzec w polityce wewnętrznej w czasie I kadencji prezydenta Reagana?

W artykule wykorzystano przemówienia Ronalda Reagana z lat 1981–1984, Program Ożywienia Gospodarczego pt. *America's New Beginning: A Program for Economic Recovery* z 18 lutego 1981 roku, biografię i pamiętniki prezydenta Reagana autorstwa D. Brinkleya (*The Reagan Diaries*, 2007) oraz L. Cannona (*President Reagan: The Role of a Lifetime*, 1991), przewodnik *Debating The Reagan Presidency* autorstwa Johna Ehrmana i Michaela W. Flamma z 2009 roku, dane i artykuły prasowe dostępne na stronie internetowej www.cato.org oraz opracowanie Michaela J. Boskina *Reagan and the Economy: The Successes, Failures and Unfinished Agenda* (1987). Zastosowano metody analizy i interpretacji tekstów źródłowych.

Zarys polityki gospodarczej i podatkowej Ronalda Reagana

Schyłek kadencji prezydenta Jimmy'ego Cartera charakteryzował się wysokim bezrobociem, inflacja osiągnęła 11%, Stany Zjednoczone znalazły się w stanie stagflacji. Wysoki wzrost cen łączył się z recesją przeplataną niskim wzrostem gospodarczym. Nastąpił spadek produkcji przemysłowej. Stopa oszczędności znajdowała się na najniższym poziomie, biorąc pod uwagę ostatnie trzydzieści lat. Przeciętne tygodniowe zarobki zmniejszyły się od 1972 roku o przeszło 14%. Średnioroczny wzrost gospodarczy w latach 1974–1980 wyniósł tylko 2,1% PKB⁶. W ciągu trzydziestu dni od objęcia urzędu prezydent Reagan zaproponował czteroczęściowy program ożywienia gospodarczego. Był on oparty na obietnicach z kampanii wyborczej i dotyczył kilku kluczowych elementów: cięć w wydatkach, obniżki stawek podatkowych, ulgi regulacyjnej i stabilnej polityki pieniężnej. Pre-

⁵ A. Bryk, *Konserwatyzm amerykański od Reagana do Rewolucji Obamy*, [w:] *Ronald Reagan, nowa odsłona w 100-lecie urodzin*, red. P. Musiewicz, Kraków, s. 191–318.

⁶ A. Szczepaniak, *Gospodarka Stanów Zjednoczonych w latach 70. XX w.*, 2015, <https://historia.org.pl>, [dostęp: 15.10.2024].

zydent zadeklarował między innymi, że obniży podatki, które staną się bardziej proste i sprawiedliwe. W swoim inauguracyjnym przemówieniu z 20 stycznia 1981 roku stwierdził: „Rozwiązania, których szukamy, muszą być sprawiedliwe, dlatego żadna grupa nie może być obciążona wyższymi podatkami niż inna”⁷. Ronald Reagan uzyskał poparcie Kongresu dla swojego planu głębokich reform ekonomicznych. Zakładał on spadek inflacji o połowę z 11,1% w 1981 roku do 5,5% w 1984 roku, utworzenie 3 milionów nowych miejsc pracy do 1986 roku, dodatkowe korzyści finansowe w dochodzie rocznym dla rodzin, zredukowanie obciążeń podatkowych z 23 do 19% produktu narodowego brutto, zwiększenie oszczędności i inwestycji, przywrócenie Ameryce konkurencyjnej pozycji na świecie⁸.

Reaganomika – tak został nazwany plan gospodarczy Ronalda Reagana, zapoczątkowany przez Biały Dom w lutym 1981 roku. Jego głównym celem było wprowadzenie zasad wolnego rynku oraz zmniejszenie ingerencji państwa w gospodarkę. Opierał się on na czterech filarach: obniżki stawek podatkowych, spowolnieniu wydatków federalnych, zmniejszeniu obciążenia regulacyjnego, ograniczeniu podaży pieniądza. Rezultatem miał być szybki wzrost gospodarczy i spadająca inflacja. Te zmiany miały zwiększyć oszczędności i inwestowanie, zbalansować budżet, przywrócić zdrowe rynki finansowe, obniżyć inflację i stopy procentowe⁹. W roku 1981 wydatki federalne były na poziomie 22,9% produktu krajowego brutto, obniżając się do 2,1% PKB w roku 1989. Najwyższa stopa podatkowa od dochodu indywidualnego została obniżona z 70% do 28%. Stawka podatku dochodowego od osób prawnych została zredukowana z 48% do 34%. Skutkami tej polityki był wzrost PKB za czasów Reagana o 1,8% oraz spadek bezrobocia z 7% w 1980 roku do 5,5% w 1984 roku. Stopa inflacji zmniejszyła się z 10,4% w 1980 roku do 3,7% w 1984 roku.¹⁰ Zwolennicy reaganomiki nazwali ją ekonomią wolnorynkową, natomiast George H.W. Bush użył określenia „voodoo economics”. Jedno nie ulega wątpliwości – plan Reagana spowodował dość znaczące ożywienie gospodarcze, ale należy zauważyć, iż cięcia podatkowe powodują tylko do pewnego stopnia wzrost dochodów rządu. Kiedy podatki są wystarczająco niskie, obniżanie ich powoduje odwrotny skutek.

Jednym z elementów polityki gospodarczej prezydenta Ronalda Reagana była podpisana przez niego 17.08.1981 roku ustawa *Economic Recovery Tax Act* (ERTA), zwana inaczej *Kemp-Roth Tax Cut*. Obniżyła ona progi podatkowe z 70% do 50% najlepiej zarabiającym, zredukowała stawki podatkowe o 23% w ciągu

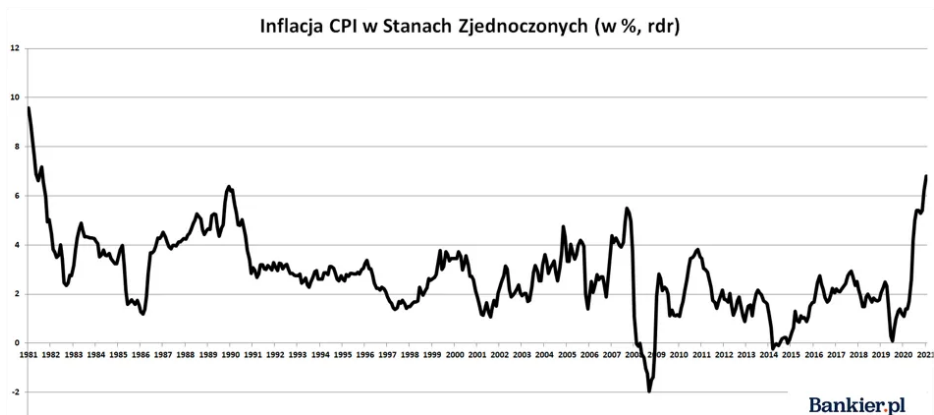
⁷ R. Reagan, „Przemówienie inauguracyjne: Rząd nie jest lekarstwem z tej prostej przyczyny, że to on stanowi problem” 2012, <https://w.polityce.pl.>polityka>125> [dostęp: 15.01.2024].

⁸ Executive Briefing Book, *President Reagan Program for Economic Recovery*, April 1981, CIA(gov), 2007, <https://www.cia.gov>. [dostęp: 28.07.2024].

⁹ W. Niskanen, *Reaganomics*, 2023, <https://www.econlib.org>CEE> [dostęp: 15.12.2023].

¹⁰ Statement on the 1984 Gross National Product and Inflation Figures, 22 January 1985, Ronald Reagan Presidential Library, <https://www.reaganlibrary.gov> [dostęp: 15.10.2024].

trzech lat, zindeksowała stawki podatkowe w celu zrównoważenia inflacji, zwiększyła ulgi z tytułu posiadania nieruchomości oraz ulgi od darowizn. Zdaniem konserwatystów ta reforma podatkowa była jednym z głównych czynników pobudzających wzrost gospodarczy w latach 80. i 90. XX wieku. Negatywnymi konsekwencjami ERTY było zwiększenie deficytu federalnego, słaby wzrost inwestycji kapitałowych i niski poziom wydatków konsumenckich¹¹.

Schemat 1. Poziom inflacji CPI w USA (w %) od 1981 do 2021 roku. Miara inflacji rok do roku w USA na podstawie wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.bankier.pl>.

Polityka podatkowa Ronalda Reagana to także ustawa *Tax Equity and Fiscal Responsibility Act* – ustawa o podatku akcyzowym i odpowiedzialności fiskalnej, zwana również TEFRA. Została uchwalona w 1982 roku i miała na celu zredukować deficyt budżetu federalnego poprzez kombinację podwyżek podatków, cięć w wydatkach i reformy podatkowej. Sheldon Richman, libertariański publicysta, określił tę ustawę jako „największe podwyższenie podatków w historii USA”¹². Zwolennicy ustawy twierdzili, że miała ona zamknąć luki podatkowe oraz przynieść więcej dochodów poprzez ściślejsze przestrzeganie prawa, zwiększając akcyzę na papierosy, usługi telefoniczne i podnosząc podatki od korporacji¹³. Wskutek recesji od 1981 do końca 1982 roku oraz wcześniejszej obniżki podatków przez ustawę ERTA wpływy rządowe spadły o około 6%. Drugą negatywną konsekwencją tej ustawy był deficyt budżetowy, który osiągnął w 1982 roku poziom 110,7 miliarda dolarów¹⁴.

¹¹ Economic Recovery Tax Act of 1981. 97th United States Congress (1981–1982), H.R.4242, <https://www.congress.gov> [dostęp: 15.10.2024].

¹² Tax Equity and Fiscal Responsibility Act of 1982–TEFRA, 97th United States Congress (1981–1982), H.R.49.61, <https://www.congress.gov/house-bill> [dostęp: 15.10.2024].

¹³ L. Edwards, *Rewolucja konserwatywna, rzecz o ruchu, który odmienił Amerykę*, Warszawa – Czeladź, 2020, s. 292.

¹⁴ E. Cowan, „Deficit in Reagan Budget at record 110.7 billion”, „The New York Times” 1982, <https://www.nytimes.com> [dostęp: 15.10.2024].

W sprawie programu naprawy gospodarczej wypowiedział się również prezydent Reagan w swoim radiowym przemówieniu 5 lutego 1983 roku. We wspomnianym przemówieniu podsumował 16 miesięcy wprowadzonej reaganomiki. Wskazał na pozytywne efekty podejmowanych działań, np. spadek inflacji w 1982 roku do 3,9% i obniżkę stóp procentowych o połowę. Ponadto nastąpiła poprawa koniunktury w przemyśle samochodowym, budownictwie oraz sprzedaży detalicznej. Prezydent stwierdził, że dzięki jego programowi gospodarczemu około 300 000 ludzi znalazło zatrudnienie¹⁵.

W Liście do Republikańskich Kongresmenów z 13 lutego 1982 roku prezydent zaznaczył, że już udało się wprowadzić pierwszy etap programu ożywienia gospodarczego. Amerykanom przyznano pakiet ulg podatkowych, ograniczono wzrost wydatków rządowych o połowę oraz wyraźnie zmniejszono inflację¹⁶.

Helen Dewar i Lee Lescaze w artykule *Reagan Abandons Pledge to Balance Budget by 1984*, opublikowanym w dzienniku „The Washington Post” (hasło: „Democracy Dies in Darkness”), ustalili, że prezydent wycofał się z obietnicy zbilansowanego budżetu do 1984 roku i nie wiadomo, czy zgodzi się na podwyżki podatków w 1983 i 1984 roku. Podwyżki te miały zrekompensować cięcia w wydatkach socjalnych, zaplanowane przez Reagana na lata 1983–1984¹⁷.

W kolejnym orędziu radiowym do narodu prezydent podkreślił, że wzrost gospodarczy spowodował powiększenie liczby pracujących o 2,5 miliona. Zapowiedział wejście w życie Ustawy o Partnerstwie w Zakresie Szkoleń Zawodowych – *The Job Training Partnership Act*, która ma zachęcić do szkoleń i przekwalifikowania się w sektorze prywatnym¹⁸.

W przemówieniu o Stanie Unii z 25 stycznia 1984 roku prezydent Reagan powiedział, że poprawiła się sytuacja gospodarcza, inflacja spadła z 12,4% do 3,2%. Osiągnięto 300 bilionów dolarów oszczędności budżetowych na okres od 1982 do 1986 roku¹⁹.

Do rodaków zwrócił się też prezydent Reagan w przemówieniu radiowym 10 marca 1984 roku. Oznajmił w nim, że w ciągu ostatnich dwóch lat Ameryka wyszła z recesji w kierunku silnego ożywienia gospodarczego. Powodami do optymizmu były, jak wcześniej, wzrost produkcji przemysłowej, gospodarka mieszkaniowa, sprzedaż detaliczna, spadek stopy bezrobocia do 7,7%. Prezydent podkreślił także znaczenie zaawansowanych technologii w medycynie, rolnictwie i przestrzeni kosmicznej²⁰.

¹⁵ Radio Address to the Nation on the Economic Recovery Program, February 5, 1983, www.reaganlibrary.gov [dostęp: 15.10.2024].

¹⁶ Letter to Republican Congressmen on the Program for Economic Recovery, February 13, 1982, <https://www.reaganlibrary.gov> [dostęp: 15.10.2024].

¹⁷ H. Dewar, L. Lescaze, *Reagan abandons pledge to balance budget by 1984*, <https://www.washingtonpost.com>, [dostęp: 22.01.2024].

¹⁸ Radio Address to the Nation on the Economic Recovery and Employment, October 1, 1983, <https://www.reaganlibrary.gov>, [dostęp: 22.01.2024].

¹⁹ Address before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 25, 1984, www.reaganlibrary.gov, [dostęp: 25.01.2024].

²⁰ Radio Address to the Nation on the Economic Recovery Program, March 10, 1984, <https://www.reaganlibrary.gov>, [dostęp: 22.01.2024].

W przemówieniu na temat ożywienia gospodarczego i obniżki podatków z dnia 21 kwietnia 1984 roku prezydent zapowiedział wprowadzenie indeksacji przedziałów podatkowych. Beneficjentami tego programu miały być osoby znajdujące się w średnim i niższym progu podatkowym, a nie zamożne. Ronald Reagan zaznaczył, że jego program stymuluje silny wzrost gospodarczy i daje nowe możliwości rozwojowe Amerykanom²¹.

Na podstawie przytoczonych dokumentów, które odnoszą się do prezydentury Ronalda Reagana, a zwłaszcza jego polityki gospodarczej oraz podatkowej, można zauważyć, że podejmował on decyzje godne męża stanu, odpowiedzialnego za losy kraju. Realizowane reformy gospodarcze nie mogły zadowolić wszystkich obywateli Stanów Zjednoczonych, ale ostateczny bilans wszystkich zmian był pozytywny. Lee Edwards zdaje się wyrażać podobną opinię:

Reagan z pewnością osiągnął wiele w dziedzinie polityki krajowej w swojej pierwszej kadencji: spadek inflacji, spadek bezrobocia, obniżenie stopy procentowej o połowę i wzrost gospodarczy o 6% w 1983 roku. Nie rozwiązało to jednak dawnych problemów, zwłaszcza takich jak deficyt federalny i departamenty federalne uzurpujące sobie zbyt wiele władzy²².

Obraz prezydentury Ronalda Reagana

Stanisław Głąbiński, dziennikarz PAP, w swoim artykule *60 dni Reagana* podejmuje próbę oceny prezydentury Reagana po zaledwie dwóch miesiącach jego urzędowania. Zauważa wzorowy porządek u Republikanów. Wymienia kluczowe osoby z administracji prezydenta: Meese'a – doradcę do spraw politycznych, Bakera – szefa sztabu, Deavera – organizującego pracę prezydenta, Haiga – sekretarza stanu, Allena – doradcę do spraw bezpieczeństwa, Weinbergera – ministra obrony. Zaznacza, że podczas tych dwóch miesięcy opracowano i wniesiono do Kongresu program polityki gospodarczej nazwany *programem gospodarczej odnowy*. Jego celem było drastyczne cięcie wydatków federalnych (tj. państwowych) na okres co najmniej 5 lat, z pominięciem wydatków militarnych. Rola państwa w życiu społecznym miała być ograniczona do minimum. Na wydatki socjalne, opiekę zdrowotną, naukę, oświatę i kulturę planowano przeznaczać jak najmniej. Program polityki gospodarczej został przyjęty generalnie pozytywnie przez obywateli, z wyjątkiem mniejszości etnicznych i najniżej zarabiających. Nasuwa to przypuszczenie, że polityka konserwatywna Reagana natrafiła na podatny grunt. Głąbiński uważa, że Carterowi nie udało się wprowadzić żadnego programu gospodarczego przez cztery lata swojego urzędowania, a Reagan już w pierwszym roku własnej prezydentury zdołał to uczynić²³. Jeżeli chodzi o sto-

²¹ Radio Address to the Nation on the Economic Recovery Program and on Tax Reductions, April 21, 1984, <https://www.reaganlibrary.gov>, [dostęp: 22.01.2024].

²² L. Edwards, *Rewolucja konserwatywna...*, s. 292.

²³ S. Głąbiński, *60 dni Reagana*, „Polityka” 1981, nr 14 (1257).

sunki amerykańsko-radzieckie, to miały one w tym okresie charakter silnie antagonistyczny, pozbawiony próby dialogu. Na program zbrojeń Reagan zamierzał przeznaczyć około biliona dolarów w ciągu pięciu lat. Jeżeli odniesiemy się do polityki zagranicznej, autor zauważa, iż była ona niejasna, intelektualnie pusta i niespójna, co utrudniało przewidzenie jej konsekwencji.

W artykule zatytułowanym *Reagan, Preacher of the '80s* (*Reagan – kaznodzieja z lat osiemdziesiątych*), opublikowanym 14 stycznia 1989 roku, George W. Cornell napisał w magazynie „The Washington Post”, iż prezydentowi Reaganowi nie udało się osiągnąć większości założeń jego planu socjalnego. Dziennikarz zauważa, że

lata Reagana obfitowały w teologiczną retorykę, a religia, która była prywatną sprawą od lat siedemdziesiątych, stała się znów sprawą publiczną w latach osiemdziesiątych²⁴.

Reagan nie osiągnął swoich celów, takich jak zakaz aborcji, przywrócenie modlitwy w szkołach publicznych oraz zapewnienie ulg podatkowych dla dzieci uczęszczających do szkół prywatnych.

Godną zauważenia prezentację prezydentury Ronalda Reagana opisują dokumenty archiwalne pozyskane przez pracowników Archiwum Akt Nowych na terenie Stanów Zjednoczonych w ramach projektów gromadzenia Archiwaliów Polonijnych. Pochodzą one z prywatnych zbiorów archiwalnych Stefana i Zofii Korbońskich oraz Władysława Zachariasiewicza. Opublikowano je 21 listopada 2011 roku z okazji odsłonięcia pomnika Ronalda Reagana w Alejach Ujazdowskich w Warszawie. W jednym z artykułów pt. *Reagan says he rejects idea of divided Europe*, Spencer Rich na łamach dziennika „The Washington Post” zaznacza, że Reagan był przeciwny podziałowi Europy na dwie strefy wpływów, to jest radziecką i aliancką, po II wojnie światowej i konferencji w Jałcie w 1945 roku. Prezydent uważał, że dominacja sowiecka w Europie Wschodniej nie była prawnie uzasadniona, gdyż rządy tych krajów nie zagwarantowały wolnych wyborów zapewnionych na konferencji jałtańskiej²⁵.

„Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” z 1984 roku podaje informację, że moskiewska agencja TASS natychmiast po wypowiedziach Reagana o kwestionowaniu układów w Jałcie przeinaczyła znaczenie wypowiedzi Reagana i zrzuciła winę za podział Europy na Stany Zjednoczone²⁶.

Profesor Zbigniew Lewicki w swoim artykule *Ronald Reagan – przyzwoity prezydent USA* określił prezydenta Reagana

jako polityka, który nie tylko przejawiał wyraźnie antykomunistyczną postawę, ale i kierował się przyzwoitością. Amerykanom potrzebny był, aby odbudować dumę narodową

²⁴ G.W. Cornell, *Reagan Preacher of '80s*, „The Washington Post”, <https://www.washingtonpost.com/archive/local/1989/01/14/reagan> [dostęp: 10.01.2024].

²⁵ S. Rich, *Reagan says he rejects idea of divided Europe*, „Washington Post”, Houston Chronicle Publishing Corporation (n.d.) s. 14.

²⁶ *Echa przemówienia Reagana do Polaków, Jałta- sankcje-amnestia*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza”, „The Polish Daily and Soldiers Daily”, 21 sierpnia 1984, R. 45, nr 199.

nadszarpniętą wojną w Wietnamie i prezydenturą Jimmy'ego Cartera. Jego konsekwentna i nieustępliwa postawa pomogła obalić komunizm²⁷.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można wysnuć kilka wniosków.

Dokumenty prezydenckie wyraźnie podkreślają, iż poczynsz od 5 lutego 1981 roku nastąpił zasadniczy moment zwrotny w dotychczasowej polityce gospodarczej. Prezydent Reagan wprowadził w życie swój program zwany reaganomiką, który miał promować wolny rynek i sprzyjający klimat dla prywatnej przedsiębiorczości oraz indywidualnej inicjatywy wolnej od nadmiernego opodatkowania przez rząd i obciążeń regulacyjnych. Najważniejszym osiągnięciem programu był spadek inflacji, a ekonomia strony podaźowej zakładała redukcję podatków w celu zwiększenia dochodów rządowych. Stawki podatku dochodowego od osób fizycznych zostały obniżone o 30% w ciągu trzech lat. Znaczącym sukcesem był również spadek bezrobocia. Nastąpiła ekspansja gospodarcza, która trwała dziewięćdziesiąt dwa miesiące i stanowiła pozytywną tendencję w gospodarce. Produkt narodowy brutto, który jest miarą całościowego rozmiaru gospodarki, zwiększył się o 3,6% w 1983 roku i o 6,8% w 1984²⁸. Problem, który nie został rozwiązany za I kadencji Ronalda Reagana, był deficyt federalny. Trwały wzrost gospodarczy nie zrównoważył cięć podatkowych i wydatków na zbrojenia. Zwiększył się także dług narodowy, który był wyższy od poprzednich prezydentów. Nastąpiły drastyczne nierówności w dystrybucji bogactw. Można wysnuć przypuszczenie, że program Reagana był skuteczny w latach osiemdziesiątych, lecz globalne trendy spowodowały, iż w późniejszym okresie stracił na znaczeniu.

W prasie amerykańskiej odnotowano pozytywne opinie na temat działalności głowy państwa. Prezydent Reagan posiadał zdolności wielkiego przywódcy, obdarzony był urokiem i odwagą. Przywrócił Amerykanom wiarę w urząd prezydencki oraz naród w szerszym znaczeniu. W artykule pt. *Our 40th president's place in history* Karl O'Lessker oraz E. Ambrose uznali reaganomikę za największe osiągnięcie Ronalda Reagana. Był to program, który spowodował najdłuższy okres pokojowego wzrostu gospodarczego w tamtym stuleciu²⁹.

David Douglas Boaz, libertariański pisarz i filozof oraz wiceprezes Cato Institute (1953–2024), wyraził się w następujący sposób o prezydencie:

²⁷ Z. Lewicki, *Ronald Reagan – przyzwoity prezydent USA*, „Rzeczpospolita”, <https://www.rp.pl> [dostęp: 10.01.2024].

²⁸ Statement on the Nation's Economy, February 21, 1985, <https://www.reaganlibrary.gov>, [dostęp: 10.02.2025].

²⁹ E. Ambrose, K. O'Lessker, *Our 40th President's place in history*, <https://www.hoover.org>, [dostęp: 15.08.2024].

Reagan był najbardziej elokwentnym rzecznikiem, opowiadającym się za ograniczonym rządem naszych czasów; ożywił ducha amerykańskiego i wiarę w wolną przedsiębiorczość³⁰.

Reagan ze swoim konserwatyzmem gospodarczym trafił w dziesiątkę

oraz

Ameryka od czterech lat przeżywa niewątpliwy boom gospodarczy, inflacja spada, ilość miejsc pracy szczególnie w usługach rośnie, ludzie zarabiają generalnie więcej³¹.

Na temat polityki Reagana pojawiały się też wypowiedzi krytyczne.

Risen napisał na łamach „Los Angeles Times”, że reaganomika w ostateczności okazała się porażką, gdyż wytworzyła duże polityczne dywidendy dla republikanów oraz przyczyniła się do szybkiego wzrostu gospodarczego w latach osiemdziesiątych. Została ona oparta na błędnym założeniu ekonomicznym, że duże cięcia podatkowe dla bogatych nie pogorszą deficytu budżetu rządowego. Cięcia podatkowe nie wytworzyły wyższych dochodów rządowych i nie zrównoważyły budżetu federalnego³². Rothbard uważa, że w czasie lat siedemdziesiątych deficyt oscylował między 40–50 bilionów dolarów, a do 1984 roku osiągnął 200 bilionów dolarów³³. Kęciek, w swoim artykule *Bomba zegarowa Reagana*, twierdzi, że według nowojorskiej firmy A. Gary Schilling, zmiana systemu podatkowego tylko w 1982 roku zapewniła ludziom o wysokich dochodach (powyżej 47,5 tys. dolarów rocznie) zysk rządu 9,2 mld dolarów, podczas gdy warstwom średnim i najbiedniejszym odebrała prawie 19 miliardów. Nastąpiła także drastyczna redukcja państwowych wydatków socjalnych i opiekuńczych³⁴.

Reaganomika miała więc zalety i wady. Jej celem był szybki wzrost gospodarczy i obniżka inflacji. Uznać to można za bardzo ambitny plan, lecz jego rezultaty okazały się nierówne. Prezydent zachęcił Kongres w lutym 1981 roku do wdrożenia 25% obniżki stawki podatku dochodowego od osób fizycznych oraz dokonał indeksacji podatku dochodowego od osób fizycznych w roku 1985. Nastąpiło także spowolnienie w wydatkach federalnych. Cięcia wydatków objęły także programy zasiłkowe. Wydatki federalne wzrosły z 23% w 1981 roku do 25% w 1983 roku. Podatki zostały obniżone bardziej niż planowane, a wydatki mniej, co spowodowało deficyty budżetowe. Wprowadzono także reformę regulacyjną, która zniósła uciążliwe przepisy rządowe. Nałożono także restrykcje na import japońskich samochodów tak, aby produkcja krajowa w USA mogła się rozwijać. Jeżeli chodzi o politykę monetarną, to administracja Reagana poparła wysiłki Federalnej Rezerwy Systemowej w 1981 i 1982 roku, aby obniżyć inflację przez obniżenie wzrostu podaży pieniądza. Generalnie sukcesem okazało się obniżenie inflacji

³⁰ D. Boaz, *Remembering Ronald Reagan*, <https://www.cato.org>, [dostęp: 15.08.2024].

³¹ *Po nocy wyborczej*, „Polityka” 1984, nr 46 (1437).

³² J. Risen, *History may judge Reaganomics very harshly...*, „Los Angeles Times” 1992, <https://www.latimes.com>, [dostęp: 7.01.2024].

³³ M.N. Rothbard, *The Myths of Reaganomics*, <https://mises.org>, [dostęp: 28.12.2023].

³⁴ K. Kęciek, *Bomba zegarowa Reagana*, „Przegląd” 2012, <https://www.tygodnikprzeglad.pl>, [dostęp: 3.01.2024].

do około 4,5%. Program ożywienia gospodarczego Ronalda Reagana jest często określany jako „supply side economics” – ekonomia strony podaźowej, ale w rzeczywistości była ona mieszaniną różnych poglądów konserwatywnych.

Politykę gospodarczą Reagan wykorzystał również do walki na arenie międzynarodowej z ZSRR. Rozkręcając zbrojenia i intensyfikując wydatki obronne, zmusił przeciwnika do podjęcia rozmów rozbrojeniowych, a w rezultacie do upadku całego bloku państw tzw. demokracji ludowej.

Bazując na powyższych rozważaniach, można w następujący sposób ocenić politykę prezydenta Reagana w latach 1981–1984:

Zalety:

- cechy charakteru, charyzma, otwartość, przydomek „Wielkiego Komunikatora”
- wzmocnienie sił zbrojnych i ich rozbudowa
- polityka ekonomiczna – reaganomika
- polityka antykomunistyczna
- obniżka podatków z 70% do 28%
- wzrost dochodów rządu z podatku dochodowego z 244 bilionów dolarów do 446 bilionów dolarów w 1989 roku

Wady:

- zwiększenie budżetu obrony
- brak zbilansowanego budżetu
- w 1981 roku deficyt osiągnął 79 bilionów dolarów, w 1986 osiągnął 221 bilionów dolarów
- strajk kontrolerów ruchu lotniczego – 3.08.1981
- program SDI – „Gwiezdne Wojny” zbyt kosztowny w realizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://reagan.procon.org/>.

Oceniając dokonania prezydenta Ronalda Reagana, warto także przytoczyć słowa byłego prezydenta RP Bronisława Komorowskiego, wygłoszone w dniu 21.11.2011 roku podczas uroczystego odsłonięcia pomnika Ronalda Reagana w Warszawie w Alejach Ujazdowskich

Ronald Reagan obejmował urząd Prezydenta Stanów Zjednoczonych w czasach, kiedy konfrontacja między Zachodem i Wschodem nabrała nowej dynamiki. W tych okolicznościach, jako lider wolnego świata, prowadził zdecydowaną i konsekwentną politykę antykomunistyczną. Słynne słowa o Związku Sowieckim jako „imperium zła” dobitnie wskazały normatywną różnicę między demokracjami a totalitaryzmem, zaś ożywca dla gospodarki USA reaganomika połączona z programem zbrojeń uruchomiły proces, który ostatecznie doprowadził do upadku komunizmu³⁵.

Bibliografia

Źródła publikowane

Boskin M.J., *Reagan and the Economy. The Successes, Failures and Unfinished Agenda*, ICS Press, Institute for Contemporary Studies, San Francisco, California 1987.

³⁵ List prezydenta Bronisława Komorowskiego na odsłonięciu pomnika Ronalda Reagana w dniu 21 listopada 2011 roku w Alejach Ujazdowskich w Warszawie, <https://www.prezydent.pl/>, [dostęp: 10.01.2024].

- Brinkley D., *The Reagan Diaries*, Harper Collins, New York 2007.
- Cannon L., *President Reagan: The Role of a Lifetime*, Simon & Schuster, New York 1991.
- Edwards L., *Rewolucja konserwatywna, rzecz o ruchu, który odmienił Amerykę*, Ośrodek Analiz Cegielskiego, Warszawa – Czeladź 2020.
- Ehrman J., Flamm M.W., *Debating the Reagan Presidency*, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham 2009.
- Elliott H., *The Tax Equity and Fiscal Responsibility Act (TEFRA) of 1982* – Ustawa o równości podatkowej i odpowiedzialności podatkowej z 1982 roku uchwalona przez 97 Kongres Stanów Zjednoczonych, podpisana przez Prezydenta Ronalda Reagana 3 września 1982 roku, 2023.
- Jacobs M., Zelizer J.E., *Conservatives in Power. The Reagan Years 1981–1989 – A Brief History with Documents*, Library of Congress, Boston, New York, 2011.
- Jones M., *Historia USA*, Latarnia, Gdynia 2016.
- Kengor P., *Ronald Reagan i obalenie komunizmu. Zbliżenie na Polskę*, A.M.F. Plus Group, Warszawa 2007.
- Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki uchwalona 17.09.1787 roku weszła w życie w 1789 roku. Biblioteka Sejmowa. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002.
- Kundera E., *Słownik historii myśli ekonomicznej*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.
- Osiatyński W., *Zmienia się Ameryka*, Czytelnik, Warszawa 1982.

Artykuły

- Bieńkowski W., *Polityka ekonomiczna Ronalda Reagana i jej reperkusje*, [w:] *Ronald Reagan a wyzwania epoki*, red. Bryk, A., Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2005.
- Bryk A., *Konserwatyzm amerykański od Reagana do rewolucji Obamy*, [w:] *Ronald Reagan, nowa odłoga w 100-lecie urodzin*, red. Musiewicz, P., Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2011.
- Głąbiński S., *60 dni Reagana*, „Polityka” 1981, nr 14 (1257).
- Po nocy wyborczej*, „Polityka” 1984, nr 46 (1437).

Źródła internetowe

- America's New Beginning: A Program for Economic Recovery – February 18, 1981. <<https://fraser.stlouisfed.org>> Federal Reserve Bank of St. Louis.
- Ambrose E. et.al., *How great was Ronald Reagan ? Our 40 th President's place in history*, Hoover Institution 1989, <https://www.hoover.org>.

- Bill of Rights Institute, 2025. *Ronald Reagan and supply – side economics*, <https://billofrightsinstitute.org>.
- Boaz D., *Remembering Ronald Reagan*, Cato Institute., 2004, <https://www.cato.org>.
- Congress.gov. H.R. 4242 – Economic Recovery Tax Act of 1981. 97 th Congress (1981–1982). <https://www.congress.gov/house/bills/4200/4242>.
- Congress.gov. H.R. 4961 – Tax Equity and Fiscal Responsibility Act of 1982. 97 th Congress (1981–1982), <https://www.congress.gov/house/bills/4900/4961>.
- Cornell G.W., *Reagan Preacher of '80s*, „The Washington Post”, <https://www.washingtonpost.com/archive/local/1989/01/14/reagan/>.
- Corporate Finance Institute, 2024. Economic Recovery Tax Act of 1981 (ERTA). Overview, <https://corporatefinanceinstitute.com>.
- Cowan E., *Deficit in Reagan Budget at Record 110.7 Billion*, „The New York Times”. <https://www.nytimes.com/business>.
- Deklaracja Niepodległości Stanów Zjednoczonych – 4 lipca 1776. National Archives (gov), <https://www.archives.gov>.
- Dewar H, Lescaze, L., *Reagan abandons pledge to balance budget by 1984*, <https://www.washingtonpost.com>, „The Washington Post”, 1981.
- Dokumenty dotyczące Ronalda Reagana w Zasobie Archiwum Akt Nowych, 21 listopada 2011. <https://www.aan.gov.pl>.
- Executive Briefing Book, 1981. President Reagan’s Program for Economic Recovery. CIA(gov) 2007, <https://www.cia.gov>.
- Fortieth Anniversary of the Warsaw Uprising – A Proclamation. August 1, 1984, <https://www.aan.gov.pl>.
- Kęciek K., *Bomba zegarowa Reagana*, „Przegląd” 2012, <https://www.tygodnik-przegląd.pl>.
- Letter to Republican Congressmen on the Program for Economic Recovery, February 13, 1982, <https://www.reaganlibrary.gov>.
- Lewicki Z., *Ronald Reagan – przyzwoity prezydent USA*, „Rzeczpospolita”, <https://www.rp.pl>.
- List Prezydenta Bronisława Komorowskiego podczas odsłonięcia pomnika Ronalda Reagana w 2011 r. w Alejach Ujazdowskich, <https://www.prezydent.pl>.
- Niskanen W., *Reaganomics*, 2023, <https://www.econlib.org> CEE.
- Ronald Reagan przemówienie inauguracyjne*, <https://wpolityce.pl>.
- The Public Papers of President Ronald Reagan 1981–1989. Office of the Press Secretary during the Reagan Presidency. Ronald Reagan Presidential Library and Museum, <https://www.reaganlibrary.gov>.
- Radio Address to the Nation on the Economic Recovery and Employment, October 1 1983, <https://www.reaganlibrary.gov>.
- Radio Address to the Nation on the Economic Recovery Program and Tax Reductions, April 21, 1984, <https://www.reaganlibrary.gov>.

- Reagan R. 8 March 1983. Remarks at the Annual Convention of the National Association of Evangelicals. Orlando, Floryda.
- Risen J., 1992. History may judge Reaganomics very harshly: Economy: lower taxes and deregulation were expected to raise government revenues. Debt soared instead, „Los Angeles Times”, <https://www.latimes.com>.
- Rothbard M., *The Myths of Reaganomics*, Mises Institute, 2022, <https://mises.org>.
- Smith H., Reformer who would reverse the New Deal’s Legacy, „New York Times” 1981.
- State of the Union Address, 25 stycznia 1984, National Cable Satellite Corporation, 2024: C-SPAN, <<https://www.c-span.org>>video.
- Statement on the 1984 Gross National Product and Inflation Figures. Ronald Reagan Presidential Library, <https://www.reaganlibrary.gov>.
- Statement on the Nation’s Economy, February 21, 1985, <https://www.reaganlibrary.gov>.
- Szczepaniak A., *Gospodarka Stanów Zjednoczonych w latach 70. XX*, <<https://historia.org.pl>, [15.10.2024].
- US News and World Report, 17 November 1980 [w:] „*Start of a New Era*”.
- Wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych w 1984 roku*, Wikipedia 2023. <https://pl.m.wikipedia.org>.
- Ronald Reagan. Z przemówień*, Wikipedia 2023, <https://pl.m.wikiquote.org>.

Presidency of Ronald Reagan (1981–1984). Economic policy

Summary

This article presents and introduces the figure of the President of the United States, Ronald Reagan, who held office from 1981 to 1989. Due to the extensive research topic, the main focus was on President Reagan’s first term which lasted from his taking office on January 20, 1981, to the beginning of his second term, on November 6, 1984. Particular attention was paid to the flagship economic program called Reaganomics. Its genesis and main assumptions were briefly described. Historical speeches of the president from 1981–1984 were also used to outline the socio – economic and international situation. Next, some opinions about President Reagan’s rule in the Polish and English – language press were presented in order to better understand the then attempt to reform the economic system towards supply – side economics. The summary assessed the economic program called Reaganomics and drew conclusions from the period in question, taking into account the strengths and weaknesses of Ronald Reagan’s presidency such as decreased inflation, lower unemployment, tax cuts and anti- communist policy. On the weak side: a huge budget deficit and public debt which tripled during his term.

Keywords: reaganomics, supply-side economics, conservatism.